

ปริทัศน์หนังสือ

รวีวรรณ จำพล

บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ
หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

มาลีศรีตรัง: สารคดีจากเมืองใต้

ผู้แต่ง	ประพนธ์ เรืองณรงค์
ชื่อเรื่อง	มาลีศรีตรัง: สารคดีจากเมืองใต้
ฉบับพิมพ์	พิมพ์ครั้งที่ 2
ข้อมูลการพิมพ์	กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, 2556.
จำนวนหน้า	192 หน้า: ภาพประกอบ.
ISBN	978-616-00-0916-9
ราคา	120 บาท

ศรีตรัง

กลีบสีม่วงพวงช่อลอลตา
ตราบศรีตรังยังบานตระการอยู่
ฝากแผ่นดินถิ่นเกิดกำเนิดตน

บานสะพรั่งประดับถิ่นถวิลหา
บ่งคักตาเซ็ดซื่อระปือดล
ให้เรารู้รักสถานตระการผล
แต่พิมลมาลีนามศรีตรัง

ศรีตรัง (Jacaranda) เป็นชื่อพันธุ์ไม้ดอก ดอกมีสีม่วงและกลิ่นหอมอ่อนๆ ยามผลิบานจะสวยงามสะพรั่งไปทั้งต้นไม้แพ้นดอกซากุระ ศรีตรังมีถิ่นกำเนิดในทวีปอเมริกาใต้ เช่น แถบประเทศบราซิล อาร์เจนตินา คิวบา พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต หรือเจ้าเมืองตรังสมัยนั้น เป็นผู้นำเข้ามาสู่เมืองตรังเช่นเดียวกับยางพารา ปัจจุบันพันธุ์ไม้ทั้งสองนี้แพร่ไปทั่วภาคใต้และภาคอื่นๆ

มาลีศรีตรัง สารคดีจากเมืองใต้ ผลงานเขียนของรองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ เล่มนี้ได้้นำชื่อศรีตรัง พันธุ์ไม้อันเป็นมงคลนี้ มาเป็นชื่อสารคดีเกี่ยวกับภาคใต้และเกี่ยวกับจังหวัดตรัง

บทความในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้รวบรวมจากผลงานที่เคยตีพิมพ์ในนิตยสารศิลปวัฒนธรรม และวารสารภูมิแล ในช่วงที่ผู้เขียนเป็นบรรณาธิการ รวมทั้งบางเรื่องนำมาจากทักษิณสารคดี และหนังสือตำนานการละเล่นภาษาชาวดัตช์ ซึ่งเคยเผยแพร่มาแล้ว 20 ปีแล้ว (คำนำ พิมพ์ครั้งที่ 1)

การพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้ ผู้เขียนได้ปรับปรุงและจัดแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ภาค

ภาคแรกว่าด้วยเรื่องท้องถิ่นเมืองตรัง รวม 12 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่อง ตรังครั้งอดีต พระยาตรังผู้มีคารมไม่แพ้ศรีปราชญ์ “นายแก้ว” กับเมืองตรัง จากเมืองพาราถึงเมืองตรัง เมืองตรังในมุมมองของ เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลคัลลีย์ เอกลักษณ์บางประการของชาวจีนที่เมืองตรัง พระพุทธสิหิงค์ที่เมืองตรังหายไปไหน ว่าด้วยชื่อโรงเรียนวิเชียรมาตุ อนุสรณ์ “แม่วัน” ที่เมืองตรัง จากหนูวินหนูวาด ถึงโนราเติมเมืองตรัง เสน่ห์กลอนโนราเติมเมืองตรัง และเรื่อง ชื่อบ้านนามเมืองตรัง

ส่วนภาคที่สองเป็นการรวบรวมเรื่องเกี่ยวกับเมืองใต้โดยทั่วไป รวม 10 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่องตำนานเกาะภาคใต้ “มะม่วงหิมพานต์” พันธุ์ไม้หลายชื่อของภาคใต้ แม่แก้มเกลื่อน นมยานตีเก็ง การดูลักษณะวัชชน โนรา นาฏศิลป์แห่งถิ่นใต้ หนังสือเครื่องดนตรีหนังตะลุง สัมมนาหนังตะลุง และเรื่องเพลงบอก การละเล่นที่กำลังจะสูญ

หนังสือเล่มนี้ล้วนรวบรวมเรื่องราวที่น่าสนใจ แต่ข้าพเจ้าขอเสนอเนื้อหาในบางเรื่องบางตอน ดังนี้

ภาคแรก เกี่ยวกับเมืองตรัง

ตรัง เป็นภาษาของชาวอินเดียโบราณ คือ ภาษาสันสกฤต เดิมเขียนว่า “ตรังคะ” อ่านว่า ตะรังคะ หรือ ตรังคะ ต่อมาเติมการันต์ที่ค เป็น ตรังค์ หมายถึง ลูกคลื่นหรือ ระลอกคลื่น นอกจากนี้ ตรัง หรือ เตอริง (Terang) ในภาษามลายู หมายถึง แสงสว่าง เล่ากันว่าชาวเรือ

มลายูแล่นเรือมาถึงดินแดนแห่งนี้ยามฟ้าสว่างเริ่มสว่าง จึงเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า “ตรัง”

เรื่อง “นายแก้ว” กับเมืองตรัง “นายแก้ว” คือพระนามแฝงของพระมหาธีรราชเจ้า ขณะนั้นพระองค์ดำรงพระยศเป็นสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จหัวเมืองปักษ์ใต้พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมชนกนาถ และทรงพระนิพนธ์เรื่อง จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.128 (พ.ศ.2452) โดยใช้พระนามแฝงดังกล่าว จดหมายเหตุนี้ “นายแก้ว” ทรงพระนิพนธ์ในทำนองเป็นราชบริพารคนหนึ่ง โดยใช้คำแทนพระองค์ว่า “ผม”

ผู้เขียนได้อัญเชิญพระนิพนธ์ดังกล่าวนี้เฉพาะบทที่ประทับ ณ เมืองตรังเท่านั้น คือ ระหว่างวันที่ 8-17 พฤษภาคม พ.ศ.2452 เป็นจดหมายเหตุฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 โดยคัดมาเป็นตอน ๆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นกระจกเงาส่งให้เห็นบ้านเมืองตรังสมัยนั้น ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่าง เช่น เรื่องการสวมเสื้อเข้าเฝ้า “สังเกตว่าราชฎราชที่มาดูโดยมากสวมเสื้อทั้งชายหญิง ผมทราบว่าเป็นธรรมเนียมพวกผู้หญิงเมืองนี้ถ้าจะไปตลาดต้องสวมเสื้อ โรงรับจ้างเย็บจักรที่นี่มีอยู่ตั้งยี่สิบโรง ซึ่งเป็นพยานว่า คนชาวเมืองตรังพอใจสวมเสื้ออยู่มาก” และเรื่องมโนราห์มีข้อความกล่าวว่า “เจ้าคุณเจษฎาเล่าว่า เมื่อแรก ๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปขอลูกสาวฝ่ายบิดามารดาถามก่อน 2 ข้อ คือ รำโนร่าราเป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้ง 2 อย่าง ไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงแลไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร”

สำหรับเรื่อง เมืองตรังในมุมมองของ เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลคัลลีย์ ได้แสดงให้เห็นชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนชาวตรังหรือทับเที่ยง ในช่วงปี พ.ศ.2451-2475 เอ็ดน่า บรูเนอร์ เป็นมิชชันนารีชาวอเมริกัน ได้เดินทางมาปฏิบัติงานอยู่ที่ตรัง เธอได้บันทึกความประทับใจที่พบเห็นในเมืองตรังไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คติชนวิทยา มานุษยวิทยา และ

สังคมิวิทยา โดยเล่าถึงโรงพยาบาลทับเที่ยง ถิ่นที่พักอาศัย ขนกลุ่มน้อย การเดินทางจากกรุงเทพฯ-ตรัง และจากตรัง-กรุงเทพฯ ปัญหาโจรผู้ร้าย ความเชื่อ สัตว์เลี้ยง และผลของสงคราม บทความนี้ผู้เขียนได้นำเนื้อหาจากหนังสือ “สยามคือบ้านของเรา” ของ เอ็ดนา บรูเนอร์ บัลคลีย์ แปลโดย เด็ควัฒนา รุ่น 100 เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น ตอนที่ 1 เล่าถึงชีวิตที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2446-พ.ศ.2449 ตอนที่ 2 เล่าถึงชีวิตที่เพชรบุรี พ.ศ.2449-พ.ศ.2452 ตอนที่ 3 เล่าถึงชีวิตที่ตรัง จนกระทั่งเดินทางกลับสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2477 ต่อมาเธอเดินทางกลับมาสยามอีกครั้งหนึ่ง ช่วงนี้บุตรธิดาของเธอเป็นผู้เล่าเรื่องจนกระทั่งเอ็ดนาถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2505

ภาคที่สอง เกี่ยวกับเมืองใต้

เนื้อหาในภาคที่สองนี้ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างเรื่องมโนห์รา ซึ่งชาวภาคใต้จะเรียกสั้นๆ ว่า “โนรา” สมัยโบราณเรียก “ชาตรี” ดังปรากฏหลักฐานจากวรรณกรรมลายลักษณ์รวมทั้งบทไหว้ครูโนราที่ว่า

“ก่อเกิดกำเนิด	คราเกิดชาตรี
แต่ปางหลังยังมี	เมื่อคราวครั้งตั้งดิน
บิดาของเจ้า	ชื่อท้าวโกสินทร์
มารดาอุพิน	ชื่อนางอินทรภณีย์”

ขุนอุปถัมภ์นารากร หรือโนราพุ่ม เทวา แห่งจังหวัดพัทลุง ได้ให้ความหมายของโนราไว้ว่า มโนห์รา มาจาก “มโน” หมายถึง จิตใจ “รา” หมายถึง ความร่าเริง ความยินดี รวมความแล้ว มโนรา หมายถึง ความมีจิตใจร่าเริงยินดี

ขุนอุปถัมภ์นารากรได้เล่าตำนานโนราไว้ตอนหนึ่งว่า “พระยาสายฟ้าฟาดมีมเหสีชื่อ นางศรีมาลา และมีพระธิดาชื่อ นางนวลทองสำลี คือนางพระธิดาฝันว่า นางฟ้ามาร่ำรำไห่ดู 12 ท่า และมีเสียงปี กลอง

ทับ โหม่ง ฉิ่ง ประสานเสียงอย่างน่าฟัง เมื่อตื่นบรรทมแล้วนางจำความฝันได้สนิท และนำมาฝึกหัดนางสนมในตำหนักเป็นที่ครึกครื้น

ต่อมาพระธิดาได้เสวยเกสรดอกบัวในสระใกล้ตำหนัก เป็นเหตุให้ทรงครรภ์อย่างประหลาด พระบิดาละอายพระทัย เลยขับไล่ลอยแพพระธิดาและนางสนมปรากฏว่าแพไปติดที่เกาะกะชัง (อยู่ใกล้พัทลุง)

ที่เกาะกะชังนั่นเอง พระธิดาใช้ชื่อใหม่ว่า นางศรีคงคา ได้ฝึกหัดการฟ้อนรำตามฉบับที่เห็นสุบินนิมิต ต่อมาพระธิดาประสูติโอรสชื่อ “เจ้าฟ้าน้อย” (ภายหลังเป็นขุนศรีศรียธา) ต่อมาเจ้าฟ้าน้อยโดยสารเรือมาที่เมืองของพระอัยกา และเที่ยวร่ำมนโหรายังความชื่นชมแก่คนทั่วไป เมื่อเข้าไปในวังเป็นที่พอพระทัยของพระยาสายฟ้าฟาด และบัญชาให้ทหารไปรับพระธิดา แต่นางนวลทองสำลีไม่ยอมกลับ ถึงกับต้องจับมัดขึ้นเรือ (มโนห์ราสมัยต่อมามีการรำ “คล่องหงส์”) เมื่อเรือมาถึงปากน้ำก็มีระแฉ่ลอยขวางอยู่ พวกลูกเรือก็ทำพิธีแหงจระเข้ (มโนห์ราสมัยต่อมามีการรำแหงจระเข้) เมื่อพระธิดาและนางสนมคืนพระนครแล้วปรากฏว่าการร่ำมนโหราแพร่หลายออกไป”

ชาวใต้มักจัดแสดงมโนห์ราหรือโนราในงานเทศกาลหรืองานประจำปี นอกจากนั้นจัดในงานแก้บนหรือแก้เหมรย ซึ่งในงานแก้บนนั้นโนรามักแสดงพิเศษเรียกว่า รำโรงครู เช่น แสดงตอนคล่องหงส์ หรือแหงจระเข้

ยังมีอีกหลายเรื่องราวในหนังสือ “มาลีศรีตรังสารคดีจากเมืองใต้” เล่มนี้ ซึ่งผู้อ่านจะได้รับทั้งความรู้และความเพลิดเพลินเกี่ยวกับเรื่องราวของบุคคลสถานที่ เหตุการณ์ ศิลปวัฒนธรรม หรือเรื่องน่าสนใจอื่นๆ จากเมืองตรังและเมืองใต้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

